

**«РЕВІЗІЙНА ТРІАДА» МІСТЕЧОК ОСТРОЖЧИНИ
(АННОПІЛЬ, МЕЖИРІЧ, ГОЩА) ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ПЕРЕПИСУ 1795 РОКУ**

Марискевич В. О.

здобувач вищої освіти IV курсу,

*Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
та національної безпеки, 032 “Історія та археологія”,*

Національний університет «Острозька академія»

м. Острог, Україна

У даній статті ставимо за мету охарактеризувати соціально-економічне становище трьох міських поселень Острожчини наприкінці XVIII сторіччя – Аннопіль, Межиріч та Гоща, що позначені у темі як «ревізійна тріада». Підставою для такого виокремлення стали історичні джерела. Термінологія походить з історичного документу, у якому зафіксована інформація про три вищеназваних населених пункти – це «Ревізійний перепис м. Острога 1795 року». Джерело описово-статистичного характеру, адміністративно-державного походження та містить інформацію про облік податного населення у названих містечках Острожчини. Перепис складається з 18 частин. Що стосується “тріади”, то опис про неї міститься у п’ятьох останніх розділах. Ці містечка потрапили у нову політичну реальність Російської імперії. Більше того, деякі деталі в історіографії залишаються не з’ясованими.

Отже, першим з тріади виступає містечко Аннопіль. У 1761 р., завдяки клопотанням князів Яблоновських поселення отримало привілей, згідно з яким було закладено основи міського устрою. У контексті розбудови поселення з’являється нова міська інфраструктура – панський палац, ринок, парк та мурована греко-католицька церква [7, с. 58]. З преамбули до однієї з частин розділу документу, дізнаємося, що на той момент містечком володів – князь Станіслав-Антоній Яблоновський [6, арк. 352]. Від його імені, міськими справами завідував управитель Пилип Добровольський [6, арк. 352].

Містечко поступово збільшує торговельний потенціал. Торгували мешканці Аннополя переважно надлишками сільськогосподарської продукції, збіжжям, великою та малою рогатою худобою. З ревізійного перепису 1795 року, можемо розширити асортимент

товарів, що йшов на продаж. Серед них: віск, тканини, товари з дерева, спиртні напої та одяг. Всього в Аннополі працювало 11 шинкарів та 12 торговців єврейського походження.

У містечку розвивалися ремесла та промисли. Докладнішу інформацію про них отримано на основі аналізу роду зайнятості мешканців Аннополя. Отже, за матеріалами перепису 1795 року можливо сформулювати певний список діючих ремісників містечка та тих, хто займався промислами: бляхар – 1, винник – 3, воскобійник – 2, котляр – 1, кравець – 9, палітурник – 2, пекар – 5, пивовар – 1 (працівник був представником єврейської громади), цирульник, різьбяр.

Досить важливо звернути увагу на демографічні характеристики міста Аннополя. Одна із частин ревізійного перепису присвячена єврейській громаді («О евреяхъ живущихъ в местечке Анополь»). У 1795 році, в Аннополі проживав 341 мешканець єврейської національності (149 осіб чоловічої статі та 192 особи – жіночої). Про інші національні громади відомості не дійшли до нашого часу, тому невідомо загального числа мешканців міста. Проте маємо статистичні дані відомості про Аннопіль у 1798 р., у яких кількості населення сягає 910 осіб, у 107 будинках [5, с. 86]

Наступним на черзі іде Межиріч Острозький. Згідно з Ревізійним переписом 1795 року, станом на 10 вересня, частина м. Межиріча належала новгородському старості Т. Чацькому [6, арк. 322]. Від його імені управителем тут був економ Антоній Острозький. Друга половина маєтності була юридикою громади католиків – ксьондзів-францисканців [6, арк. 330].

Соціальна структура суттєво не відрізнялася від решти міських поселень. Панівною верствою залишалася шляхта. Духовенство у Межирічі представлене католицькою громадою отців ксьондзів-францисканців. Питому вагу населення становило межиріцькі міщани, що виконували різні повинності на користь перших двох груп. Окрім того у містечку проживала єврейська громада, яка становила невід’ємну частину соціуму.

Основні вектори соціально-економічного поступу визначали власники міста та юридики. Ремісники забезпечували потреби місцевих. В Межирічі працювали різники та ткачі. Одне з передових позицій займало борошномельне виробництво. Також, у містечку працювали винокурні у кількості 4 споруд, кожна з яких була

споряджена шістьма котлами. Їх основною продукцією були спиртні напої різних проб [5, с. 88].

Як і в усіх містах та містечках Речі Посполитої ремесло до кінця XVIII ст. поступово занепадає. Так сталося і в Межиричі. Як в інших містечках Острожчини, євреї також активно займалися ремеслом. З перепису бачимо, що кількість ремісничих спеціальностей Межирича занепадає: винокурів – 5, пекарів – 5, столярів – 2. Їх продукція продавалася на місцевому ринку.

У Межиричі з привілеєм на магдебурзьке право проводилися ярмарки та торги. Ярмарки відбувалися двічі на рік – 29 червня на день св. Петра та 8 листопада св. Михайла. Щотижневі торги проводилися у неділю. Монополія на торговельні операції звичайно перебувала у руках шляхти та євреїв [4, с. 119].

Чисельність населення Межирича почала різко знижуватися наприкінці 80-х рр. XVII ст. [3, с. 59]. У 1708 році, в зруйнованому Межиричі розмішувалося 54 будинки. З них 49 – належали християнам, та 5 єврейських домів [2, с. 78]. У 1728 році, згідно з інвентарем того ж року, фіксується 125 дворів, з яких 113 у власності християн, та 12 димів єврейських родин [4, с. 122].

Важливо продовжити демографічні аспекти у розвитку містечка на основі ревізійного перепису 1795 року. У документі наявні тільки дві частини, що присвячені Межиричу. У них міститься перелік жителів-євреїв та кількість їхніх дворів. У 1795 році, в Межиричі Острозькому записано 24 єврейських двори, з населяючими їх 90 мешканцями. Згідно з “Генеральним описом” 1798 року, у містечку проживало 1023 чоловіки [5, с. 88].

І останній населений пункт з “Ревізійної тріади” – Гоща. Після двох останніх поділів Речі Посполитої, у 1793-1795 рр., місто увійшло до складу Острозького повіту Волинської губернії. На момент проведення перепису містечком володів Станіслав Костка-Ленкевич, а уповноваженим від його імені був Йосиф Тентикевич [6, арк. 334].

Соціальну структуру містечка складали представники шляхти, духовенства, міщан, що в свою чергу належали до різних національно-релігійних громад – православних, уніатів та євреїв. Останні об’єднувалися в окремих Гощанський кагал. Його очолювали чотири старости: Герман Якубович Йосиф Юзефович, Авраам Горошкович, Борух Лейзерович [6, арк. 344].

Ремесло та промисли розмаїттям особливо не вирізняються. Наприкінці XVIII ст. тут діяло декілька поміщицьких мануфактур.

Діяли винокурні з трьома котлами, що виготовляли спиртні напої [5, с. 89]. Євреї теж внесли свою лепту у розвиток містечка. Вони працювали кравцями, крамарями, пекарями, різьбярями, склярами, чоботарями, кушнірами та цирульниками.

Продукція вищеперерахованих ремісників складала частину товару на місцевих торгах та ярмарках, можемо їх перелічити: хліб, одяг, скло, дерев'яні вироби. Найбільший попит був на рибу, оселедці, сіль та тютюн [5, с. 89]. Та тепер стоїть питання: яку кількість жителів забезпечували виробники?

Якщо говорити про чисельність мешканців, то як і в попередніх двох випадках, ми можемо стверджувати лише про єврейську громаду. Поза межами кагалу мешкало 99 євреїв, у 28 дворах. В самому Гощанському кагалі проживало 72 єврея, у 20 дворах. У 1791 році, єврейська громада налічувала 150 жителів [1, с. 531], у 1795 році, згідно з переписом – 171. Вже у 1798 р. як фіксує “Генеральний опис”, у Гощі проживало 814 осіб, у 116 дворах [5, с. 91].

Отже, “Ревізійна тріада” у складі містечок – Аннопіль, Межиріч та Гоща продовжували свій поступальний розвиток вже у нових політичних обставинах. В них продовжували існувати феодально-кріпосницькі відносини. Ремесло у цих трьох містечках Острожчини забезпечувало потреби місцевого ринку. Чималу частку серед місцевих майстрів та робітників становили євреї, що отримували з цього чималі прибутки. Основним заняттям мешканців міст продовжувало бути землеробство. Зростання населення у містечках відбувалося повільно. Розглянуті поселення, мали в межах однієї тисячі мешканців. Їх національний колорит доповнювала єврейська громада, що своїми функціями та повсякденням міцно вкорінилася в український ґрунт.

Література:

1. Архив Юго-западной России. Ч. 5: [Акты о городах (1432-1798)]. Київ, 1890. Т. 2. Вып. 1: Переписи еврейского населения в юго-западном крае в 1765-1791 гг. 1287 с.
2. Бирук М. Інвентарі Острожчини першої чверті XVIII ст. як джерело вивчення господарського стану Острозької волості. *Наукові записки. Серія “Історичні науки”*. 2009. № 14. С.71-84.
3. Бирук М. Села Острозької волості в кінці XVII ст. *Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Історичні науки*. 2012. № 19. С. 51–68.

4. Близняк М. Інвентар Межиріча (Острозького) 1728 року // *Вісник Нетішинського краєзнавчого музею*. 2017. № 6. С.117-127.
5. Близняк М. Соціально-економічний розвиток містечок на півночі Острозького повіту в кінці XVIII ст. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Історичні науки*. 2011. № 17. С.80-94.
6. Державний історико-культурний заповідник міста Острог. Відділ фондів. No. КН4437/VI – P795. 377 арк.
7. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Вінніпег : Ін-т дослідів Волині. Накладом Т-ва "Волинь". 1984. Т. 1. 600с.

ЕТНОЛОГІЧНІ ТА ГЕНЕАЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК КОМПОНЕНТИ ВИВЧЕННЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Миронець Н. Р.

кандидат історичних наук, доцент, доцент

кафедри географії і туризму,

факультет географії, історії та туризму,

Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Сучасні дослідження історії України потребують деякого історіософського переосмислення. В контексті повномасштабної війни РФ проти України особливо гостро постає питання всебічного вивчення історичного шляху формування української державності. Сьогодні спостерігаємо велику кількість наукових розвідок, які вдало нівелюють багаторічну історіографічну традицію, нав'язану українцям імперськими наративами визначати середньовічний період історії України як «темний», «період втрати державності» і т.п. Варто відмітити працю Д. Гордієнка, де автор запропонував хронологічно обмежувати етап Середньовічної України межею VI–VII ст. – 1569 роком, з виокремленням у ньому раннього (VI / VII – кінець X ст.), зрілого (кінець X – середина XIV ст.) та пізнього середньовіччя (середина XIV – 1569 р.). Такий підхід, на думку автора, розширює тематичні тексти української історії середньовічної епохи та вписує українську історію в загальноєвропейський контекст [2]. На думку Л. Войтовича один з базових періодів української історії